

משקל פֶּעַל/פָּעַל*

יש שמות, שמצינו במקרא בשתי צורות יסוד, גם פֶּעַל, גם פָּעַל, ושניהם אותו השם בדיוק, ללא הבדל של משמעות.

בדקדוקי הטעמים, מהדורת בער-שטראק, ליפסיה 1879¹ (נדפס דפוס צילום בידי מקור, ירושלים תש"ל), 368, עמ' 36, אנו קוראים: "שער צירוף שלש נקודות ויציאתם אל שתי נקודות, יהיה זה, אם תוציא הדבר ותסמכהו על עין הנזכר² ולא תביא עליו אות מוסף בגוף הדבר³, תאמר כי תדר נָדַר (במ' ל, ד) הוא עומד בנפשו, ואם תוציאהו על עין דבר⁴, יִרְד אל שתי נקודות, וְנָדַר אלמנה (במ' ל, י), שָׁבַר תחת שָׁבַר (וי' כד, כ), ולא נחלו על שָׁבַר יוסף (עמוס ו, ו)".

דברים הללו שבדה"ט קמו עליהם עוררין. קניג ב, א, עמ' 22–23, הביא: וְנָשַׁק וּבָשָׁמִים (מ"א י, כה; דה"ב ט, כד), שָׁכַל וּבִינָה (דה"א כב, יב), פָּנְבַל וְכַנּוֹר (תה' קנ, ג). וכתב קניג, שבמקצת כה"י צירי בבר' ל, כ: וְכַד טוֹב⁵ — שפל השמות הללו ניקוד אות הראשונה שלהם צירי, אף על פי שאין הם נסמכים. עד כאן השגתו של קניג על דה"ט.

ובדקדוק גוניוס-קאוטש, k938 (בסוגריים מרובעים): "לפי דקדוקי הטעמים 368 הרי ניקודו של שם נפרד (Stat. absol.) בכגון זה e, ושל נסמך (constr.) — ē". ושם, הערה 2: "דומה, לא החזיקה בסברה זו אלא אסכולה אחת, אף לא העמיקה לחדור ללשון כדי תחולה פללית. מכל מקום אין היא נשמרת עקב רב. פשיטא, לא ירדו אנשי הלשון לסוף דעתו של אותו מאמר מסימן 36 שבדה"ט שהבאנו. וכל כך למה? אפשר, לפי שבאותו המאמר פל השמות הצוריים נסמכים הם,

* עיקרו של דבר הרציתי בקונגרס העולמי השמיני למדעי היהדות, שהיה בירושלים בקיץ של שנת תשמ"א.

1. אין הפרק הזה מצוי בגרעין דקדוקי הטעמים שהוציא א' דותן בהוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים תשכ"ו.

2. היינו, יחיד נפרד. כך פירש קניג בדקדוקו, Fr. E. König, Historisch-kritisches, Lehrgebäude der hebräischen Sprache, zweite Hälfte, 1. Theil, Leipzig 1895, עמ' 22; ושם, הערה 1. ונמצאו דברי קניג סותרים לפירושו של בער בדה"ט, הערה a.

3. לפי קניג, שם, הערה 2, משמעו שהשם משמש ביחיד מוכרת.

4. פירושו בעלי הלשון (קניג [ר] הערה 2), גוניוס-קאוטש, k938), משמעו שם נסמך.

5. אמנם כך ניקודו של כ"י לנינגראד A19B.

לפיכך סברו, דיברו דה"ט בשמות נסמכים שניקודם צירי, כנגד שמות נפרדים שניקודם סגול. והלוא ראינו במקרא שמות פֶּעַל/פָּעַל רבים שניקודם צירי, ואין הם נסמכים! נמצא, תלו חכמים בקולמוסו של בעל דה"ט מה שלא כתב מימיו, ולא השיגו על דבריו של בעל דה"ט, אלא על הפירוש ששמו בפיו במו ידיהם.

פשר דבר בסמוך, בסימן 37 שבדה"ט: "סימן סמוך ומוכרת במקרא, כי הסמוך והמוכרת לעולם יתיצב בקמץ ופתח, ובשתי נקודות ובשלוש נקודות, אין לו דרך אחרת, כמו הִיכַל יִי הִיכַל יִי (יר' ז, ד) ... סמוך, ... ויביאני אל הִיכַל (יח' מא, א) מוכרת. ... עם הארץ (במ' יד, ט) לעם אחד (בר' לד, טז) סמוך, ... ויכהו קבל עם (מ"ב טו, י) מוכרת. אל אֶרֶץ טובה ורחבה אל אֶרֶץ זבת חלב ודבש (שמות ג, ח) אֶרֶץ מצרים (בר' מא, יט) אֶרֶץ ישראל (ש"א יג, יט) סמוך, כי שלש נקודות היא פתחה קטנה, ... אֶבֶל אֶמְלִלָּה אֶרֶץ (יש' לג, ט) מוכרת. אבל הָאֶרֶץ כולו סמוך או מוכרת, לפי שכל המקרא הָאֶרֶץ הוא ואין במקרא הָאֶרֶץ: זה דרך הסמוך בקמץ ופתח, וכן כל הדומה להם, והמלאכה גדולה."

הלשונות לעם אחד, אל אֶרֶץ טובה ורחבה אל אֶרֶץ זבת חלב ודבש, פתוח בהם בדה"ט "סמוך". בעל פורחנו נמצינו למדים: אין משמע "סמוך" שם נסמך סמיכות של דקדוק דוקא, כדרך שסברו אחרונים, אלא שם שהוא בראשו של צירוף לשון. ואומר "הָאֶרֶץ כולו סמוך או מוכרת", הוי הָאֶרֶץ אפשר חמצא בראשו של צירוף ואפשר לה להימצא בהפסק, כגון בראשית ברא אלהים את השמים ואת הָאֶרֶץ, בהפסק, וזהב הָאֶרֶץ הָיָא טֹב (בר' ב, יב) — ברישא (של הצירוף: הָאֶרֶץ הָיָא). עניין זה לא ידעו ולא יבינו לא גוניוס וקאוטש ולא קניג, ועמד עליו בשפה

ברורה בנימין זאב בכר⁶: Es ist jedoch zu beachten, dass die Kategorien status constr. und status abs., sondern auch den zwischen nichtpausaler und pausaler Form in sich begreifen. היינו "ואם תוציאהו על עין דבר" לאו דוקא שם נסמך, אלא לרבות שם הפותח צירוף. גם אואלד⁷ ובטכר⁸ תלו חילוף צירי-סגול שבשמות פֶּעַל/פָּעַל במעמדו של השם: בסופו של צירוף הרי השמות הללו מנוקדים סגול, ובהפסק גדול — קמץ.

אף אתה אל תתמה על שם נסמך ועל שם בראשו של צירוף לשון נוהגים מנהג אחד. הוי, צמידות השם לתיבה שמשמאלו היא הנוחתה. ושם נסמך בידוע שצמוד

6. W. Bacher, Die Anfänge der hebräischen Grammatik, ZDMG 49 (1895), עמ' 37.

7. מאמר זה תרגם עברית א"ו רבינוביץ, ניצני דקדוק, תל-אביב תרפ"ז. אף על פי כן הביאותיו במקורו, שלשונו של בכר בהירה וברורה יותר מתרגום דבריו.

8. H. Ewald, Ausführliches Lehrbuch der hebr. Sprache des Alten Bundes, Achte Ausgabe, Göttingen 1870, p. 193.

9. F. Böttcher, Ausführliches Lehrbuch der hebräischen Sprache, הוציא לאחר מותו של המחבר F. Mühlau, ברך א, לייפציג 1866, עמ' 298.

לסומכו הוא. זכר לדבר גם במשקלי שמות שלא מן הסגוליים. אמר שלמה: וְשָׁר בְּשָׂרִים עַל לִב־רָע (משלי כה, כ), ואמר קהלת: וּשְׁתָּה בְּלִב־טוֹב יֵינֶךָ (ט, ז). ואם תימצא לומר, הקפה עושה, תלמוד לומר: (ו) עֲנִין רָע (קה' א, יג; ד, ח) — בלא הקפה. אף על פי כן אין יו"ד קמוצה אלא פתוחה. ועוד, חִיבַת רַע נִיקוּדָה קִמֶץ, אף על פי שאינה מוטעמת אס"ף, לפי שנקלעה לסופו של צירוף לשון. וסימנך: טוֹב בְּרָע או־רָע בְּטוֹב (וי' כז, י), רַע וְקָר (יר' ב, יט). זה הפלל: ברישא הצורה הדומה לנסמכת, ובסיפא הדומה להפסק.

וכן את מוצא ארבע פעמים באסתר לשון עַם וְעַם, עם שברישא פתוח, ושפסיפא קמוץ. ושש פעמים לשון בָּצַר לָהֶם (הו' ה, טו; תה' קו, מד; קז, ו; יג, יט; כח) — צד"י לעולם ניקודה פתח, לפי שתיבת בָּצַר משוכה שמאלה, אל "להם", והיא בראשה של יחידה תחבירית — כנגד בָּצַר הַרְחֵקָה לִי (תה' ד, ב), צד"י קמוצה, לפי ש"בָּצַר" יחידה תחבירית לעצמה, תיאור, ולאחריה הנשוא, יחידה שנייה. זאת אומרת, לאו מעמד השם בסמיכות, נסמך או סומך, עושה, אלא מעמדו של השם ביחידה התחבירית עושה, אם בראש היחידה, אם בסופה.

דבר אחר. השם שכם. מצינו נסמך: שְׁכָם שְׁנִיָּהֶם (בר' ט, כג), ובראשו של צירוף לשון: שְׁכָם אֶחָד (בר' מח, כב), שְׁכָם אֶחָד (צפ' ג, ט) — כנגד תְּשִׁיתְמוּ שְׁכָם (תה' כא, יג), בסופו של צירוף. הוי, השם שכם נוהג בראשו של צירוף לשון פנסמך, תנועה ראשונה שָׁא.

מהי הדרך שאחזו בה המילונים בני דורנו? את מוצא, בשש מידות שמות פֶּעַל/פָּעַל נדרשים בהם: א) אין השם מנוקד אלא ניקוד אחד בלבד; ב) השם מובא בשני ניקודיו זה בצד זה, בשויון; ג) השם כתיב בניקוד אחד באותיות גדולות, ובניקוד האחר באותיות קטנות; ד) השם מובא על שני ניקודיו זה בצד זה באותה האות, והשם השני סגור בסוגריים; ה) אין השם מובא אלא בניקוד אחד בלבד. ובסוף הערך, פנטייתו, הניקוד האחר בסוגריים; ו) כל ניקוד וניקוד עושה לו ערך לעצמו. ושני מחקרים, שיצאו לאור באחרונה, לא נזכר בהם ספר דקדוקי הטעמים כלל בענייננו:

כתב הפרופסור ח' רבין במאמרו "התנועות הקטנות בעברית הטברנית", שנדפס בספר טור-סיני, ירושלים תש"ך, עמ' 189-190, בלשון הזה: "למעשה גדול למדי מספר המקרים שבהם קיימות צורות פֶּעַל ופָּעַל זו ליד זו בלי הבדל משמעות, קצתם במקומות שונים במקרא וקצתם כגרסאות שונות בתוך המסורת הטברנית: אָשַׁל (רוב המהדורות) — אָשַׁל (כ"ל⁹), הִפָּךְ — הִפָּךְ, זָכַר — זָכַר⁹, יָשַׁע — יָשַׁע, נָכַל — נָכַל, גָּדַר — גָּדַר (כ"ל) — גָּזַק, נָסַךְ — נָסַךְ, גָּצַח — גָּצַח, נָשַׁק — נָשַׁק, סָבַל

9. = כ"י לניגראד A 19B.

9A. כ"ל אין לו אלא זָכַר, בצירי. והשם הפרטי נִזְכָּר (דה"א ח, לא) לא ידענו מה יסודו, אם זָכַר, אם נִזְכָּר.

— סָכַל, סָמַל — סָמַל, פֶּלֶא¹⁰ — פֶּלֶא, פֶּתַח — פֶּתַח, שָׁכַל — שָׁכַר, שָׁכַר — שָׁטַף — שָׁטַף. שלא כפרופ' רבין הבדל הבדילו מילוני המקרא הבדל של משמעות בין פֶּתַח לבין פֶּתַח, והביאו פֶּתַח ערך לעצמו, פֶּתַח ערך לעצמו: פֶּתַח עניינו חלל הדלת וכו', פֶּתַח היינו התגלות, הודעה¹¹.

ובאנציקלופדיה יודאיקה, פרק ח, ירושלים 1971, תמצא ערך Hebrew Grammar, ושם, עמ' 93, פתוב לאמור: "On the other hand e is found at times: שָׁכַל/שָׁכַל; יָחַר/יָחַר; נָצַח/נָצַח; נָדַר/נָדַר in the same environment as é in פֶּתַח/פֶּתַח and others without any distinction אין נראים דבריו של בעל "דקדוק עברי" שבאנצ' יח': "פלא שום הבחנה". ונראים דבריו של הפרופ' רבין: "בלי הבדל משמעות", לפי שלא בהבדל משמעות חילוף צירי/סגול תלוי, אלא בתחביר החילוף תלוי.

נביא את כל שמות פֶּעַל/פָּעַל שהעלו שני האחרונים מן המקרא, אף נוסף עליהם שמות שלא הביאו, והם בכלל דיוננו. לא נדון אלא באותם שמות, שחילוף ניקודם מצוי במסירה אחת עצמה, הוא כ"י לנינגראד A19B¹². והשמות, שחילוף צירי-סגול שלהם חילוף שבין מסירות שונות הוא, וכל מסירה ומסירה עצמה אחדות בניקודה, לא נעסוק בהם עתה¹³.

10. לצד פֶּלֶא הערה 80, זה לשונה: "כך קוראים לפי גוניוס, עמ' 266, the best authorities". לא דק פורתא, ר' להלן, הערה 30.

11. כתב הפרופ' רבין במאמרו, עמ' 191, סי' 8, אגב דיונו בסוגית ניגוד המשמעות שבין פֶּעַל לבין פָּעַל: "יש שני מקרים של ניגוד משמעותי". אלו הם: חָבַל-חָבַל, עָרַב-עָרַב. בידינו להוסיף על השניים: (א) חָלַד-חָלַד: חָלַד בְּן-בָּעֲנָה הַנְּטוּפָתִי (דה"א יא, ל) — שם אדם; חָלַד (מוטב: חָלַד/חָלַד) — משך החיים, עולם. (ב) עָדָן-עָדָן: עָדָן שם מקום הוא וכו' הגן, וגם שם אדם; עָדָן (או מוטב: עָדָן/עָדָן) — אזור שהיה בשלטון אשור. (ג) שָׁמַע-שָׁמַע: שָׁמַע — לשון שמיעה, שמועה; שָׁמַע (דה"א ב, מג-מד) — שם אדם. (ד) פֶּתַח-פֶּתַח. (ה) בָּכַר (או מוטב: בָּכַר/בָּכַר, לפי בָּכַר, בָּכָה), גמל צעיר — בָּכַר (במ' כו, לה: לְבָכַר משפחת הַבָּכָרִי), שם פרטי. (ו) עָזָר, כנגד השם הפרטי רַמְמָתִי עָזָר (דה"א כה, ד). (ז) והיום תָּקַע (חשמלי) כנגד תָּקַע (שופר).

וכתב אבינרי בהיכל המשקלים, עמ' 43, דיבור המתחיל "פתח": "שינוי המשמע אינו מחייב מעבר מסגול לצירה... אך בהיות הפ"א אות גרזנית (חבל, ערב) יציין מעבר כזה שינוי משמעות". בעל כורחנו נאמר: פ"א השורש גרזנית אין משום ראייה לתואם של ניגוד סגול-צירי לניגוד של משמע. והרי הבאנו צמדי שמות שאין פ"א שורשם גרזנית, אף על פי כן ניגוד סגול-צירי מנגד אותם ניגוד של משמע.

12. פחרנו בכתב-יד הזה יסוד לכדיקתנו, שלא סוף דבר שהוא עתיק (פתבו שמואל בן יעקב בשנת 1009 למנינם) ומדויק לשיטתו של אהרן בן אשר, אלא אף נשחמר היטב. כנגדו כתר ארם צובא, אף על פי שנכתב באמצע המאה העשירית ואף על פי שניקודו מיוחס לאהרן בן אשר, לא יכולנו להעמידו בסיס לעבודתנו, לפי שהוא חסר יותר משליש המקרא.

13. אלו הם: אָשַׁל/אָשַׁל (כ"ל: אָשַׁל), גָּזַע/גָּזַע (כ"ל: גָּזַע), זָבַד/זָבַד, זָכַר/זָכַר, פָּסָא(ה)/פָּסָא(ה) (כ"ל: פָּסָא). אף על פי כן נדפס במהדורת Biblia Hebraica, 1952, משלי ז, כ: הַפָּסָא, לַתָּד/לַתָּד, גָּדָה/גָּדָה, נָזַק/נָזַק, נָכַר/נָכַר, קָצָה/קָצָה.

- הַפֶּה / הַפֶּה שחי פעמים, 1 בצירי, ראשון לצירוף, יח' טז, לד: וַיְהִי-כֵן הַפֶּה
מִן-הַנָּשִׁים. 1 בסגול, אחרון לצירוף, שם: וַתְּהִי לְהַפֶּה.
- יֵשַׁע / יֵשַׁע עשר פעמים, 5 בצירי, מהן 3 נסמכים: לִישַׁע עֲמֹךְ (חב' ג, יג), יֵשַׁע
יִמִּינוֹ (תה' כ, ז), בִּישַׁע אֱלֹהִים (תה' ג, כג); 1 ראשון לצירוף: לִישַׁע
אֶת-מִשְׁיַח (חב' ג, יג); 1 אחרון לצירוף: אֲשֵׁית בִּישַׁע¹⁴ (תה' יב, ו).
5 בסגול, מהן 4 אחרונים לצירוף: וַיִּפְרוּ-יֵשַׁע (יש' מה, ח),
אֶלְכִישׁ יֵשַׁע (תה' קלב, טז), יִרְחֶקוּ בְּנוֹ מִישַׁע (איוב ה, ד), עֲגֹבוּ יֵשַׁע
(איוב ה, יא); 1 סומך: בְּגִדֵי-יֵשַׁע (יש' סא, י).
- פֶּסֶל / פֶּסֶל (לא האבר שבגוף) שחי פעמים, 1 בצירי, ראשון לצירוף: פֶּסֶל לְמוֹ
(תה' מט, יד). 1 בסגול, סומך: רָשַׁע פֶּסֶל (קה' ז, כה).
- נֶבֶל / נֶבֶל 16 פעם, 11 בצירי, מהן 6 נסמכים: וְנֶבֶל יִין (ש"א א, כד), נֶבֶל-יִין
(ש"א י, ג), וְנֶבֶל יִין (ש"ב טז, א), נֶבֶל יוֹצְרִים (יש' ל, יד), בְּנֶבֶל עֲשׂוֹר
(תה' לג, ב; קמד, ט); 4 ראשונים בצמדי שמות: נֶבֶל וְתָף (ש"א י, ה),
בְּנֶבֶל וְכִנּוֹר (תה' קנ, ג), הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר (תה' נו, ט; קח, ג); 1 ראשון
לצירוף: קֶל-נֶבֶל יִפְלֵא יִין (יר' יג, יב).
- 5 בסגול/קמץ, מהן 1 שני בצמד שמות והוא פותח נ: וְהָיָה כְּנֹר
וְנֶבֶל (יש' ה, יב); 2 אחרונים לצירוף: כְּנֹר נְעִים עִם-נֶבֶל (תה' פא, ג),
עֲלִי-עֲשׂוֹר וְעֲלִי-נֶבֶל (תה' צב, ד); 2 סמכים: עֲלִי-נֶבֶל (עמוס ו, ה),
אוֹדֵךְ בְּכִלֵּי-נֶבֶל (תה' עא, כב).
- נֶדֶר / נֶדֶר 23 פעמים, 5 בצירי, מהן 1 נסמך: וְנָדָר אֶלְמֶנָה (במ' ל, י); 4 ראשונים
לצירוף: וְלֹנְדָר לֹא יִרְצָה (וי' כב, כג), פֶּל-נֶדֶר וְכֹל-שְׁבַעַת אֶסֶר (במ' ל,
יד), פִּי-נֶדֶר נֶדֶר עֲבָדֶיךָ (ש"ב טו, ח), וְנָדְרוּ-נֶדֶר לָהּ (יש' יט, כא).
- 18 בסגול, מהן 15 אחרונים לצירוף: לֹא-תִבְיֵא . . . בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ
לְכֹל-נֶדֶר (דב' כג, יט), והלשונות נֶדֶרֶת, (ו)תִּדּוֹר (ד"פ), יִדֹר, וַיִּדֹר
(ג"פ), לְפִלֵּא- (ג"פ), יִפְלִיא-, יִשְׁלֵם-נֶדֶר: 2 נסמכים: נֶדֶר נָזִיר (במ' ו,
ב), נֶדֶר נָזִיר (במ' ו, ה); 1 בתוך צירוף¹⁴: וְאִם-נֶדֶר|אִו נִדְכָּה (וי' ז, טז).
- 13 פעם, 10 בסגול/קמץ, מהן 1 פשהשם סומך: קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ (במ' ד, ז);
3 פשהשם שני בצמד והוא פותח נ: מִנְחָה וְנֶסֶךְ (יזאל א, ט; ב, יד),
מִנְחָה וְנֶסֶךְ (יזאל א, יג); 5 אחרונים לצירוף: וַיִּין לְנֶסֶךְ (במ' טו, ה; ז),
תִּקְרִיב לְנֶסֶךְ (במ' טו, י), שְׁפַכְתָּ לְנֶסֶךְ (יש' נו, ו), וַיִּסֶּךְ עֲלֶיהָ לְנֶסֶךְ (בר'
לה, יד); 1 נסמך: בְּקֹדֶשׁ הַסֶּךְ נֶסֶךְ¹⁵ שָׁכַר לָהּ (במ' כח, ז).
14. לפי דה"ט, עמ' 64, פנראה בסגול, שלא מנה ישע זה בכלל הצרויים. ולפי המסורה
הגדולה ליש' מה, ח, פנראה בצירי, שלא מנתה ישע זה בכלל הסגולים.
- 14א. ר' הערה 18 להלן.
15. לפי הטעמים נֶסֶךְ נסמך. ושמא אפשר לקרוא שלא על פי הטעמים: בקדש הסך
נסך, שכר לה? בקריאה זו אין נסך נסמך, אלא אחרון לצירוף. והשוה וי' כח, ב: את-קרבני
לחמי, ואין כחוב פאן: את-קרבן לחמי.

3 בצירי, מהן 2 ראשונים לצירוף: וְנָסַף רְבִיעִית הֵהִינּוּ יֵין (שמות כט, מ), וְנָסַף לֹא תִסָּכּוּ עָלָיו (שמות ל, ט); 1 פשהשם שני בצמד: וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ¹⁶ (יח' מה, יז).

נ צ ח / נ צ ח 41 פעם, 4 בצירי, מהן 2 נסמכים: נָצַח יִשְׂרָאֵל (ש"א טו, כט), לְנָצַח נְצָחִים (יש' לד, י); 1 ראשון בצמד: וְהַנֶּצֶחַ וְהַהוֹד (דה"א כט, יא); 1 ראשון לצירוף: עַד-נָצַח לֹא יֵרָא-אֹר (תה' מט, כ).

37 בסגול, מהן 31 בלשון לְנָצַח¹⁷; 1 סומך: לְמִשְׁאֲוֹת נָצַח (תה' 16.

16. בכ"ל וברה"ט, עמ' 64, נו"ן בצירי. אבל רובם המכריע של כה"י שהביא גינצפורה ניקודם סגול דוקא, ורק מיעוטם והנסך מנוקד בהם צירי.

17. תחילית ל' דרכה לבוא סמוכה לטעם בשם שהוא אחרון לצירוף לשון או שמשמש תואר הפועל. והיפוכה ל'. ל' תבוא בשמות הפותחים צירוף לשון, לא כל שכן נסמכים, פגון: לְנֶפֶשׁ חַיָּה (בר' ב, ז), לְנֶפֶשׁ לֹא-יִטְמָא (וי' כא, א), לְנֶפֶשׁ אָדָם (במ' ט, ו; ז), לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ (במ' לה, לא), לְנֶפֶשׁ תִּדְרָשׁוּ (איכה ג, כה), פִּגְגָּד וּשְׂרֵט לְנֶפֶשׁ (וי' יט, כח), טִמָּא לְנֶפֶשׁ (במ' ה, ב; ט, י); לָבוּ וְלִמְשָׁפָה (מ"ב כא, יד), לָבוּ וְלִלְעַג (יח' לו, ד), בְּרָאשׁ הַצִּמְד, פִּגְגָּד לְזַעֲוָה וְלָבוּ (יח' כג, מו), בְּסוֹף הַצִּמְד. (הלשון לָבוּ יִהְיֶה [במ' יד, לא; דב' א, לט], בְּרָאשׁוֹ שֶׁל צִירּוֹף, עוֹד אֵיחָד עָלָיו אֶת הַמֵּאמֶר, בְּלֹא נִדְרָ; לְמִסְ-עֶבֶד (שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים), פִּגְגָּד הִיָּה (נֹתָן, שֵׁם) לְמִס (חֲשַׁע פְּעָמִים); וּפְעַם אַחַת לְמִס בְּתוֹכּוֹ שֶׁל צִירּוֹף: וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמִס עַד הַיּוֹם הַזֶּה (דה"ב ח, ח); לָבָן, וְלֹא מִצִּינוּ לָבָן: לִנְגַע צִרְעָתָה (וי' יג, ב) פִּגְגָּד וּבִין נִגַע לִנְגַע (דב' יז, ח); לָרֵב אַחִיו (אֶסְתֵּר י, ג) פִּגְגָּד לָרֵב (מִצִּי בַּמִּקְרָא לְרֹאֵב); לְשִׁבְתָּ פִּגְגָּד לְשִׁבְתָּ אֲבָרִים (בר' טז, ג), לְנָצַח פִּגְגָּד לְנָצַח נִצָּחִים (וְלֹא מִצִּינוּ לֹא לְנָצַח וְלֹא לְנָצַח נִצָּחִים); וְתוֹאֲרֵי הַפּוֹעֵל לְבָטָח, לְטָהֵר (שְׁמוֹת כד, י), לְטָרַח (יש' א, יד). וַעֲיִין הַלְשׁוֹנוֹת: בֵּין מִים לְמִים (בר' א, ו), בֵּין-טוֹב לָרַע (וי' כו, לג), פֶּה לְפִה (מ"א י, כא; מ"ב כא, טז); (עֲבָרוּ וְשׁוּבוּ) מִשְׁעֵר לְשַׁעַר (שְׁמוֹת לב, כז), מַעֲרִיר לְעִיר (דה"ב ל, י), צוּ לְצוּ, קוּ לְקוּ.

ובמשנה, כתובות יג, י: מעיר לעיר... מכרך לעיר (כך כ"י קאופמן. ילון ניקוד: לעיר), ובמגילה ב, ג: ב(י)ן עיר שהלך ליכרך וב(י)ן כרך שהלך לעיר (כך כ"י קאופמן. כ"י פארמה 138 דומה: לְכָרְךָ, לעיר).

כלל: תחילית ל' הסמוכה לטעם ותואר הפועל והפסק ירדו פרוכים מן השמים. [תולדותי לד"ר מ' מישור, שנתן לי את שתי המובאות שמן המשנה, נעוד]

הוא הדין נ' פגון נ'. לפיכך מנוקד לעולם נַעַד, מבין-חדש נַמְעֵלָה, משכמו נַמְעֵלָה. ולא חמצא לעולם נַעַד, מבין-חדש נַמְעֵלָה, משכמו נַמְעֵלָה. וברה"י שלוש פעמים: לְשַׁעַר וְשַׁעַר. וכבר הזכרנו קודם עַם נַעַם. וכן לעולם טוֹב נָרַע. ומן הפעלים: נָרַחַץ וְנָסַחַץ (רות ג, ג). ומה שכתוב למעלה מן העניין: עֲבָרוּ וְשׁוּבוּ. ובלשון חז"ל: אלו נאלו. בשר נדם. חיה נעוף. ק[ו]ל נחומר (כך תמצא בכתבי-ידות המשובחים שלמשנה ובכ"י רו"מי 66 שלספרא). וסימניך א) הדבר שאמר ה' אל לבו אחרי המבול, בר' ח, כב: "עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקָיִץ וְחֹרֶף וְיוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁתַּחֲוּ". השמות שהם ראשונים בצמדי שמות מנוקדים נ', ובשניים בצמדי שמות — נ' (למעט קציר, שאין טעמו בראשו). ב) נבואתו של ישעיהו, לה, ח: "וְהָיָה שֶׁם מִסְּקֹלֵי נְדָרָךְ, וְנְדָרְךָ הִקְדָּשׁ יִקְרָא לֵה".

עניין זה שאנו עוסקים בו לא יצא מגדר נטייה חזקה, ולא הגיע לכלל חוק ולא יעבור, כעדות הכתוב: בין קדש לחל, המצוי שלוש פעמים ביחזקאל, ודב' יז, ח: בֵּין-לְפָנֶיךָ בֵּין-בֵּין לְדִין וּבֵין נִגַע לְנִגַע. דם ודין לא עמדה להם שניותם בצמד לקמץ הלמ"ד, ולא נתקמצה למ"ד אלא מכוחו של זקף: לְנִגַע.

עד, ג): 5 אחרונים לצירוף: למה היה כאב נצח (יר' טו, יח), ועברתו
שמה נצח (עמוס א, יא), תשכתי נצח (תה' יג, ב), נעמות בימינך נצח
(תה' טז, יא), יפתן איוב עד-נצח (איוב לד, לו).
נֶשֶׁק / נֶשֶׁק 10 פעמים, 3 בצירי, מהן 2 ראשונים לצמד: (ו)נֶשֶׁק ובשמים (מ"א י,
כה; דה"ב ט, כד); 1 נסמך: מֶנֶשֶׁק בְּרוֹזֶל (איוב כ, כד).
3 בקמץ, מהן 1 שני בצמד: וְעִיר מְבַצֵּר וְהַנֶּשֶׁק (מ"ב י, ב); 2
סומכים: בְּנוֹם נֶשֶׁק (תה' קמ, ח), לְקִרְאֹתֶיךָ נֶשֶׁק (איוב לט, כא).
4 בסגול, מהן 1 סומך: עֲלֵת הַנֶּשֶׁק (נחמיה ג, ט); 3 בתוכו של
צירוף¹⁸: אֶל-נֶשֶׁק¹⁹ בֵּית-הַיֵּצֵר (יש' כב, ח — נסמך ראשון), וְהַשִּׁיקוּ
בְּנֶשֶׁק וּמִגֵּן וְצִנֹּה (יח' לט, ט), כִּי בְנֶשֶׁק יִבְעֲרוּ-אֶשׁ (יח' לט, י).
סֶבֶל / סֶבֶל 3 פעמים, 2 בצירי, בתוכו של צירוף: לְכָל-סֶבֶל¹⁸ בֵּית יוֹסֵף (מ"א יא,
כח — נסמך ראשון), הַסִּירוֹתַי מִסֶּבֶל²⁰ שְׁכָמִי²¹ (תה' פא, ז).
1 בסגול, אחרון לצירוף: וְהַנְּשָׂאִים בְּסֶבֶל (נחמיה ד, יא).
סֶמֶל / סֶמֶל 5 פעמים, 2 בצירי, נסמכים: סֶמֶל הַקִּנְיָה... סֶמֶל הַקִּנְיָה הָיָה²² (יח'
ח, ג-ה).

18. "בתוכו של צירוף", היינו אין השם לא פותח מובהק ולא מפסיק מובהק, כגון יש' כב, ח: אֶל-נֶשֶׁק בֵּית-הַיֵּצֵר. לכאורה, הרי יחידה אחת של סמיכות, אלא נֶשֶׁק נסמך ראשון, והקורא מפסיק לאחריו הפסק-מה. לפיכך אפשר לראות בה באותה יחידה שתי יחידות-משנה: (א) נֶשֶׁק, (ב) בֵּית-הַיֵּצֵר. הוא הדין מ"א יא, כח: לְכָל-סֶבֶל בֵּית יוֹסֵף. בשני המקראות הללו פאחד בית נמשך שמאלה יותר משהוא נמשך ימינה.
יח' לט, ט: וְהַשִּׁיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמִגֵּן וְצִנֹּה. לפי חוקי הטעמים דומה עלינו לקרוא: בנשק ומגן, וצנה (ר' מ' ברויאר, פיסוק טעמים שבמקרא, ירושלים תשי"ח, עמ' 50, מס' 125-129א). אף על פי כן מִגֵּן וְצִנֹּה צמד רווח במקרא הם: יר' מו, ג: ערכו מגן וצנה; תה' לה, ב: החזק מגן וצנה. ובחילוף הסדר, יח' לח, ד: צִנֹּה וּמִגֵּן; יח' כג, כד: צִנֹּה וּמִגֵּן וְקוֹבֵעַ.
יח' לט, י: כִּי בְנֶשֶׁק יִבְעֲרוּ-אֶשׁ. בֶּנֶשֶׁק לכאורה בראש המשפט, אלא שנתחלק לשתי יחידות: (א) מלת חיבור, תחילית-היחס מיוצעת ומושא עקיף; (ב) נשוא ומושא ישיר.
הוא הדין ו' ג, טו: וְאֶסְ-נֶדֶר | אֲנִי נִדְּבָה. בֶּנֶשֶׁק, בֶּנֶשֶׁק, נֶדֶר — שמות הללו ושפמוחם, התלויים ועומדים בין רישא מובהק לבין סיפא מובהק, ראיתם בחזקת "בתוכו של צירוף לשון".

19. גינצבורג: "ס"א נֶשֶׁק צירי".

20. גינצבורג: "ס"א מֶסֶבֶל הסמ"ך בסגול".

21. לפי טעמי המקרא (ר' הערה 24, למטה) הוי: הסירותי מסבל — (אח) שכמו. ואפשר לקרוא: הסירותי — מסבל שכמו; היינו מֶסֶבֶל שְׁכָמִי סמיכות, וחיבת הַסִּירוֹתַי שרויה ערירות, ללא מושא, וצירי של מֶסֶבֶל צירי של נסמך. אתה מוצא בקריאה זו תקבולת שירית בפסוק: הסירותי, מסבל שכמו; בפיו, מדוד תעברנה.

22. טעמי המקרא אומרים דרשנו, שאין תואם בינם לבין הָיָה. ממה נפשך: אם הָיָה, ראוי: סֶמֶל הַקִּנְיָה, צמודים: ואם סֶמֶל, במפסיק, למה לא אמר קרא: הקנאה הזאת? כדרך שמצינו דב' כח, סא: בְּסֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, כנגד דב' כט, כ: בְּסֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּה. הוא הדין שד

3 בסגול/קמץ, מהן 2 סומכים: תמונת כל-סמל (דב' ד, טז), פסל
הסמל (דה"ב לג, ז); 1 אחרון לצירוף: את-אלהי הנכר ואת-הסמל
(דה"ב לג, טז).

שָׁכַר / שָׁכַר 34 פעמים, 3 בצירי והם נסמכים: ומשכר רוח (יש' סה, יד), על-שכר
יוסף (עמוס ו, ו), לרבות נסמך ראשון, היינו בתוכו של צירוף: כְּשָׁכַר
גָּבַל יוֹצְרִים (יש' ל, יד).

13 בסגול/קמץ, מהן 5 כשהשם שני בצמד, 2 ביידוע: השד
והשכר (יש' נא, יט), השאת והשכר (איכה ג, מז); 3 כשאין השם
מיוחד והוא פותח ג': שד ושכר (יש' נט, ז; ס, יח), שד ושכר גדול²²
(יר' מח, ג); 6 סומכים: (שכר) תחת שכר (וי' כד, כ), זעקת-שכר (יש'
טו, ה), זעקת-שכר (יר' מח, ה), לפני-שכר (משלי טז, יח; יח, יב),
מבקש-שכר (משלי יז, יט); 2 אחרונים לצירוף: שכר²³ (תחת שכר
— וי' כד, כ), (שכר) על-שכר (יר' ד, כ);

18 בסגול, מהן 5 בתוכו של צירוף והם נסמכים ראשונים: שכר
בת-עמי (יר' ח, יא; ח, כא; איכה ב, יא; ג, מח; ד, י); 5 נסמכים: שכר
רגל או שכר יד (וי' כא, יט), את-שכר עמו (יש' ל, כו), את-שכר עמי
(יר' ו, יד), ושכר פשעים (יש' א, כח); 8 ראשונים לצירוף: (ו)שכר
גדול (יר' ד, ו; ו, א; יד, יז; נ, כב; נא, נד; צפ' א, י), שכר (על-שכר),
יר' ד, כ), שכר ברוח (משלי טו, ד).

שָׁטַף / שָׁטַף 6 פעמים, 1 בצירי, בתוכו של צירוף, והוא נסמך: לשטף מים
רבים²⁴ (תה' לב, ו).

5 בסגול, מהן 1 סומך: וזרעות השטף (דנ' יא, כב); 2 אחרונים
לצירוף: מי-פלג לשטף²⁴ תעלה (איוב לח, כה), וקצו בשטף (דנ' ט,

ושכר גדול. אם ושכר, היה לו לומר: שד ושכר, צמודים; ואם שד, במפסיק, היה לו לומר:
ושכר גדול. ור' למעלה, הערה 17, דיבור המתחיל "הוא הדין".

23. לכאורה ראשון לצירוף. אלא אין מקרא זה אלא מקרא חסר. ומה חסרוננו? הוי,
הנשוא. ותמצא לו לנשוא בפסוק שלפניו, ותמשיכנו לתוכו: באשר עשה פן יעשה לו. שכר
[יעשה] תחת שכר. לפיכך הוטעם שכר הראשון טעם מפסיק: שכר (תחת שכר). וכן להלן: צין
תחת עין, שן תחת שן. בפסוק המודרני מטילים בכגון זה קו מפריד: שבר — תחת שבר. ועיין
הערה 43.

23א. נמשכו "מים" אל "רבים" יותר משנמשכו אל "לשטף". היינו, במלחמה על
"מים" הסומך, ייפה פוח התואר, והורע פוח הנסמך. לפיכך לא ראיתי "לשטף" בחזקת נסמך
סחם, שגדול פוח דיבוקו אל סומכו, אלא בגדר תוכו של צירוף לשון. וכך הגענו לסוף דעתו של
בעל הטעמים, שהטעים "לשטף" דחי המפסיק.

24. משרת אחרון במשרתים הסמוכים זה לזה שבספרי אמ"ת הרי הוא מפסיק לפי
העניין, ר' W. Wickes, טעמי אמ"ת, אוקספורד 1881, עמ' 98 וכו'.

	12	11	10	9	8			7			6			5			4			3			2			1			
					א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	א	ס	ק	
10 טבל	5		0	5				2									1			1	1								
11 שבר	34	6	13	15				2	[5]		[8]	1	5		2		5	1						4	1				
12 שטרף	6	1	2	3				0	[1]		[1]	1			2		1												
13 שכל	14		0	14	2			3		4					1	1	3												
14 ס"ה	179	13	20	146	9			20	[9]	15	[9]	4	9		[1]	37	3	15	6		31		[1]	7	3				
			(16)	(150)				(22)	(7)			(8)			(0)	(39)							0	(8)					
145 פלא שבר	145	7	7	131	9			18	[4]	15	[1]	3	4		[1]	35	3	10	5		31		[1]	3	2				
			(3)	(135)				(20)	(2)			(3)			(0)	(37)							(0)	(4)					
14 חמה	3	1	0	2				1				1				1													
15 פלא	7	1	0	6				0				1	(0)		3		2						1						
		(0)		(7)				(1)																					
155 ס"ה פלא שבר	155	9	7	139	9			20	[4]	15	[1]	4	5		[1]	39	3	12	5		31		[1]	4	2				
		(8)	(3)	(144)				(22)	(2)			(4)			(0)	(41)							(0)	(5)					

צ = צירי

ס = סגול

ק = קמץ

( ) היינו, לפי כ"י אחרים (לא לפי כ"י לינגרדאד 19B), אז לפי תפיסה החפירית השונה מן המקובלת.
[ ] היינו, נחזן שיש בו פרי לסחור לשיטתנו.

26. 13(12) השמות שבתוכו של צירוף אין בהם משום ראיה לא לכאן ולא לכאן.

ס"ה 179 היקרויות, מהן 146 (150) לשיטתנו, 20 (16) שלא לשיטתנו. בשם שֶׁבֶר/שָׁבֶר 15 לשיטתנו, 13 שלא לשיטתנו. לכאורה שבר גדול. ולא היא. לא סוף דבר שאין שֶׁבֶר/שָׁבֶר מפרִיךְ לה לשיטתנו, אלא אפילו מסייע לה: 31 שמות ניקודם סגול, ו-3 בלבד ניקודם צירי. אבל כל שלושת השמות הצוריים נסמכים הם (בהם אחד נסמך ראשון). אין שֶׁבֶר במקרא שאינו נסמך. ואם מוציאים אנו שבר מן החשבון, מיד התמונה מתחדדת, והיחס שבין השמות המנוקדים לשיטתנו לשאינם מנוקדים לשיטתנו לא עוד 146(150):20(16), אלא 131(135):7(3).

יתר על כן. גדרנו עצמנו בכי"ל. אם יוצאים אנו מגדר כי"ל, לרבות כ"י אחרים, הרי חוקי פֶּעַל/פָּעַל מתחזקים משנה חזוק, אף מתבהקים. כגון השם חֶמֶת. בכי"ל חי"ת שלה לעולם צרויה. ולפי מילונם של גוניוס-בול ושל B.D.B. ולפי דפוסים מקרא ולפי ס"א אצל גינצבורג, שלוש חמתות הן. נסמך לשם שטעמו מלעיל: וְחֶמֶת מֵיָם (בר' כא, יד). בסופו של צירוף: וַיִּכְלוּ הַמֵּיִם מִן-הַחֶמֶת²⁷ (שם, טו). ובתוכו של צירוף: וְחֶמֶל אֶת-הַחֶמֶת מֵיָם (שם, יט)²⁸.

כיוצא בדבר פֶּלֶא. פֶּלֶא 7 פעמים במקרא, בכולן פ"א סגולה בכי"ל. מהן 2 סומכים: עֲשֵׂה פֶלֶא (שמות טו, יא; תה' עז, טו); 1 שני בצמד והוא פֹּתַח נ: הַפֶּלֶא וְפֶלֶא (יש' כט, יד); 3 אחרונים לצירוף בלשון עֲשֵׂה פֶלֶא: כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא (יש' כה, א), עָשֵׂה פֶלֶא (תה' עח, יב), תַּעֲשֶׂה-פֶּלֶא (תה' פח, יא); 1 בתוכו של צירוף: פֶּלֶא יוֹעֵץ (יש' ט, ה — היינו פֶּלֶא מוֹשֵׁא). והביאו דה"ט, עמ' 64, כתוב זה שביש' מנוקד צירי: "כל קריא פֶּלֶא פתח, בר מן חד צרי, ויקרא שמו פֶּלֶא [יועץ] (יש' ט, ה)". על כך כתבו גוניוס-קאוטש בדקדוקם, k938: "לפי תיאוריה זו²⁹ הרי יש' ט, ה פֶּלֶא (כך לפי העדים הטובים ביותר)³⁰ נסמך הוא, שעה שלפי טעמי המקרא³¹ ראוי שם מוכרת דוקא"³². נמצינו למדים: פֶּלֶא יוֹעֵץ — מוֹשֵׁא וְנִשְׂא, פֶּלֶא יוֹעֵץ — נסמך וסומך. בדומה לשמות חמת, פלא, הרי חרם. בכי"ל לעולם חרם, ובכתב-יד אחרים גם חרם. מילון גוניוס-בול: "חרם, בהפסק (למעט מל' ג, כד) חרם".

אם ממעטים אנו שבר וקִרְבִּים חמת, פלא, הרי היחס שבין השמות המנוקדים לשיטתנו לשאינם מנוקדים לשיטתנו 139(144):7(3).

27. מנחת שי: "בס"א כתיבת יד החי"ת בסגול וכן כתב רד"ק על זה בשרשים שהוא בשש נקודות ויש ספרים בחמש עכ"ל".

28. כבר עמד על כך יוסף הקסטנדיני בספרו עדת דבורים (כתבו בשנת 1060 בקירוב), שמצאנו בכ"י לנינגרד, פירקוביץ ב, 161 (נכתב בשנת 1207): "כיוצא בו מלת חֶמֶת בהיותו מִפְּסָק נסגל הוא בפתח קטן. כגון ויכלו המים מן החֶמֶת, ותלך וחמלא את החֶמֶת. וכשהוא נאצל אל מים ננקד החית בצירי והמ' בפתח, כמ' וחמת מים" (שם, דף 250ב).

29. היינו של דה"ט, ר' למעלה פתח המאמר.

30. והביא פרופ' רבין מובאה זו בהערה 80 של מאמרו (ר' למעלה, הערה 10), דבר בשם אומרו, ולא הזכיר את מראה מקומו של אותו פֶּלֶא, הוי יש' ט, ה, משל ניקוד פֶּלֶא מצוי בכל שבעת פלא שבמקרא. והלוא לא דיברו גוניוס-קאוטש אלא בפלא יוֹעֵץ שביש' ט, ה? 31. היינו, תלישא גדולה, שהיא פידוע מפסיק חלש.

הגע עצמך: בעלי הלשון מחלקים את השמות הסגוליים לשלוש קבוצות, פֿעל, פֿעל, פֿעל. והנה קבוצת שמות רביעית, קבוצת ביניים, זה סימנה: כשהשם בראשו של צירוף-לשון ניקוד פ"א השורש שלו צירי, וכשהשם בסופו של צירוף-לשון ניקוד פ"א השורש שלו סגול או קמץ.

דומה, גדולה ויקתה של קבוצת פֿעל/פֿעל זו למשקל פֿעל יותר מלמשקל פֿעל, לפי שלא מצינו בנטיית פֿעל/פֿעל אלא חירק, למעט הַפֿֿֿ/הַפֿֿֿ, שמצינו בו הַפֿֿֿֿ (יש' כט, טז), בפתח, ואפשר לתרצו, הגרונית גרמה אותו.

קבוצת פֿעל/פֿעל חברים בה חברות דאי אותם שמות שהבאנו. דומה, מרובים השמות, שאין חברותם בקבוצה זו דאי אלא ספק. לשון אחר, לא הבאנו אלא שמות פֿעל/פֿעל הגלויים, והדעת נותנת, יש פֿעל/פֿעל נסתרים, והם מרובים מן הגלויים. הכיצד? שיש שמות שלא מצינו במקרא ביחיד אלא דבוקי פינוי הקניין, כגון וְדַמְעָךְ (שמות כב, כח), או בהפסק, כגון בְּרָגֶשׁ (תה' נה, טו). היום מקובל דַּמַּע, אלא דַּמְעָךְ סובל גם צורת יסוד דַּמַּע, ואם מחשיבים אנו דַּמְעָה, דאי סופנו באים אצל דַּמַּע דוקא, או אצל דַּמַּע/דַּמַּע. הוא הדין רָגֶשׁ. בְּרָגֶשׁ סובל גם רָגֶשׁ, כגון שָׁבַט מִן שָׁבַט. ורָגֶשֶׁת (פֿעֲלִי אָנֹכִי, תה' סד, ג) יש בה פדי לחוק רָגֶשׁ או רָגֶשׁ/רָגֶשׁ³².

ויש שמות שלא באו ביחיד אלא בפ"א השורש צרויה והם נסמכים, כגון חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה (מ"א ט, א, ועוד). ויש שלא תמצאם במקרא ביחיד אלא ראשונים לצירוף, כגון: כָּל-נֶתַח טוֹב (יח' כד, ד). ומי יודע, אפשר בהפסק ניקוד פ"א השורש סגול דוקא, מעין: שירי הַחֶשֶׁק, טובת-נֶתַח, על דרך שְׁכַל טוֹב כנגד טוֹבַת-שְׁכַל.

בואו חשבון. א) מתוך 67 שמות פֿעל שהביא אבינרי מן המקרא³³ בהיכל המשקלים הרי 31 משקלם פֿעל ודאי, 6 משקלם פֿעל/פֿעל ודאי, 12 שמות משקלם ספק פֿעל, ספק פֿעל/פֿעל, 2 משקלם ספק פֿעל, ספק פֿעל/פֿעל, ספק פֿעל, ו-13 שמות לא זו בלבד שאין במקרא ממש לתלותם במשקל פֿעל, ואפשר בני פֿעל/פֿעל הם, אלא אפילו ייחוסם לסגוליים ספק.

32. גם B.D.B. במילונם הביאו לו לכתוב הוה מנוקד פֿלא, ואף הם ראוהו נסמך.

33. שלא כשני שמות הללו לְאָדָן (שמות לח, כז). לְאָדָן כביכול עושה אָדָן, אָדָן, אָדָן/אָדָן. בא הריבוי אָדָנִי(הם) והוציא אָדָן, לפי ש־אָדָן נטייתו *אָדָנִיָּהם, בסגול, כגון אָבֶלֶם (יר' לא, יג) שהוא מן אָבֶל. האופן לבראשית "אלוהי כל נוצר" לשמואל השלישי ככתוב בכ"י אוקספורד e36 (2715), דף 22: חֶשֶׁף פֿני אָדָן, אף הוא מוציא מוכרת אָדָן, לפי שבא השם סומך וניקודה של אל"ף סגול.

34. נפחות מהם חָטָא, גֶּרֶךְ, שנתקיימו בהברה אחת, והרי 65 שמות. הומונימים לא שם לבו אליהם בעל ההיכל, אף על פי כן לא נוכל להתעלם מהם. בהיכל המשקלים חָלַק פעם אחת. אמת, חָלַק במשמע מקצת השלם פֿעל גמור הוא. חָלַק במשמע חלקלקות לאו דוקא. בעל פורחנו חשבנו חָלַק שני שמות, והרי 66 שמות. שם אחד, אָשֶׁל, פֿעֶל, גמור לפי כ"ל הוא. ושם אחד, גָּזַל, אין כל עצמו אלא נסמכו של גָּזַל, על דרך גָּדַר, יָדַר, כָּבַד, כְּתַף, עָרַל, שהם נסמכיהם של גָּדַר, יָדַר, כָּבַד, כְּתַף, עָרַל.

(ב) מפלל 327 שמות פֶּעַל שהביא אבינרי מן המקרא בהיכל המשקלים הרי 133 משקלם פֶּעַל ודאי, 7 משקלם פֶּעַל/פָּעַל ודאי, שם אחד משקלו פֶּעַל, 3 שמות משקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל, 24 שמות משקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל, 56 שמות משקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל, 58 שמות לא סוף דבר שאין ראיה להיותם בני פֶּעַל, ואפשר משקלם, פֶּעַל/פָּעַל, אלא אפילו סגוליותם ספק³⁵.

לא נביא מובאות ואסמכתאות לקביעות הללו, שמא נאריך ושמא נלאה את הקורא. אף על פי כן לפטרו בלא כלום אי אפשר. והרי שתי רשימות: (א) רשימת השמות שמשקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל; (ב) רשימת השמות שמשקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל.

(א) 12 שמות מפלל 67 השמות המצויים בהיכל המשקלים במשקל פֶּעַל שמן המקרא הרי משקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל, לפי שלא נקרו במקרא יחידים לא סומכים³⁶ ולא בסופו של צירוף לשון, וכשהם ביחיד ללא פניני קניין הדבוקים ניקודם הראשון צירי. אלו הם: אָעַל³⁷, זָכַר, חָבַל, חָפֵּשׁ, חָשַׁק, יָצַר, מָצַח³⁸, נָפַל, נָתַח, עָרַף, רָבֵץ, שָׁפַל.

(ב) פאמור למעלה, 56 שמות מפלל 327 השמות שהביא אבינרי בהיכל המשקלים במשקל פֶּעַל על פי המקרא משקלם ספק פֶּעַל, ספק פֶּעַל/פָּעַל, לפי שלא נקרו במקרא לא נסמכים ולא ראשונים לצירוף לשון, וכשהם ביחיד ללא פניני קניין

35. 57 שמות לא ידענו בהם חנועת היסוד של פ"א השורש מהי, לפי שעיי"ן שורשם גרזנית, החל בִּבְהֵט וכלה בַּחֲתַת. שני שמות אין באים בתבנית פֶּעַל אלא בהיותם נסמכים, וצורות השם האחרות שבאו במקרא מלמדות צורות יסוד אחרות. שלושה שמות, הדעת נותנת, לא שמות אלא פעלים הם. כן הביא אבינרי ברשימת פֶּעַל שמן המקרא שמות הומונימים, ואף על פי שאין כל שם נשם נשקל במשקלו של תאמו דוקא, הכי אם פאחד ולא הבדיל ביניהם בעל ההיכל. — ארחיב ואפרט בזה בלא נדר בסקירה על היכל המשקלים בחוברת "לשוננו" הבאה.

36. למעט מָצַח, ר' הערה 38.

37. לכאורה מנוקד אָעַל, בצירי, אפילו סומך: בֵּית הָאֵל (מיכה א, יא), היינו משקלו פֶּעַל גמור הוא. אלא אין למדים משקלים משמות פרטיים. תדע לך שהוא כן, שמצינו חָלַד, וכןגדו שם אדם חָלַד; שָׁמַע, וכןגדו שם אדם שָׁמַע. ותמצא במילונות בָּכַר (על פי בָּכַר, בָּכַרָה שבמקרא), וכןגדו בָּכַר, שם פרטי. — ר' הערה 11, למעלה.

38. מָצַח מצינו לו במקרא ללא פניני קניין הדבוקים נסמך שתי פעמים: עֲלֵי-מָצַח אֶהְיֶה (שמות כח, לח), ומָצַח אִשָּׁה וּזְנֶה (יר' ג, ג), וסומך פעם אחת: חֲזָקִי-מָצַח (יח' ג, ז). אם תימצא לומר, צירי שבסומך, (חֲזָקִי) מָצַח, ראיה לפֶּעַל גמור הוא — לאו דוקא, לפי שאין סמיכות זו אלא ראשו של צמד תוארי השם העשוי שתי סמיכות: חֲזָקִי-מָצַח וקִשְׁי־לָב. ואפשר לו לטוען פֶּעַל/פָּעַל שיטען: הואיל והקיפה המסורה את הנסמכים לסומכיהם, הרי שהיו לאחדים בידה, משל אמר הפתוב "חזקים וקשים", וייפה פוחו של ראשון לצמד (התובע צירי), והורע פוחו של סומך (התובע סגול), ולא הניח לו הקולמוס לנקדן שינקד חֲזָקִי-מָצַח, בסגול. אף טעמי המקרא הסכימה דעתן לדעת הנקדן, שהטעימו מצח מירכא המשרת.

הדבוקים ניקודם הראשון סגול או קמץ. אלו הם: אָדָן³⁹, אָכָף⁴⁰, אָמֶשׁ⁴¹, אָרָג, בָּטַח⁴¹, בָּכָה, בָּרַךְ, בָּשָׂם, גָּבַא, דָּבַק, הִגֵּה⁴², הָרַס, חָלַד, חָמַד, חָמַר, חָרַס (שמש), חָרַשׁ⁴³, חָרַשׁ⁴⁴ (שקט), טָנָא, טָפַח, טָרַף⁴⁵, יָקַב⁴⁶, יָתַר (חבל), כָּבַל⁴⁷, כָּלָא, כָּלַח, כָּסַל (האבר שבגוף), לָקַשׁ, מָכַר, מָלַט, מָסַךְ, נָגַף, נָכַד⁴⁸, נָחַר, סָכַל, עָכַס⁴³, עָלַם, עָנָף⁴⁰, עָצַב (עצבות), עָצַר, פָּלָא⁴⁹, פָּרַךְ, פָּרַס, פָּרַק⁵⁰, פָּשַׁע, צָלַע (צד, עצם שבחזה)⁵¹, צָפַע,

39. ר' הערה 33.

40. כל שמות פֿעֵל/פֿעֵל תנועתם בנטייה חירק, למעט הָפֵךְ/הָפֵךְ שמצינו בו הִפָּכְכָם (יש' כט, טז). אֲכָפִי (איוב לג, ו) עדות יחידית לשם אָכַף, ר־עֲנַפְכֶם (יש' לו, ח) עדות יחידית לשם עָנָף במקרא. מה הצד השווה לשלושת השמות גם יחד? הוי, עיצורם הראשון גרזני הוא.

41. ר' הערה 17, ד"ה "פלל".

42. הכתוב וְהָגָה מִפִּי יֵצֵא (איוב לו, ב) אפשר לראות בו שתי יחידות תחביריות: א) נושא (וְהָגָה, ב) נושא (מִפִּי יֵצֵא). הוא שקראנו לו "בתוכו של צירוף לשון", ר' הערה 18. שים לבך לטעם המפסיק, רביע מוגרש, שהטילו בעלי המסורה על וְהָגָה.

43. חָרַשׁ שניבא ישעיהו, מה, ט: (הוי רב אֶת־יִצְרָא) חָרַשׁ אֶת־חָרְשֵׁי אֲדָמָה, ראיתי אחרון לצירוף. תדע לך שהוא כן. שהמשפט מחוסר נושא הוא, ועל הקורא למשוך את הנושא מן המשפט הקודם ולשבצו במשפט הזה בלפז: חָרַשׁ [רב] אֶת־חָרְשֵׁי אֲדָמָה. קריאה זו מכוננת לטעמי המקרא, שטעמו של חָרַשׁ טיפחא המפסיק, כיוצא בדבר עָכַס (משלי ז, כב). ור' הערה 23.

44. שם זה לא תמצא במקרא יחיד אלא פעם אחת, יה' ב, א: וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון . . . שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים חָרַשׁ לֵאמֹר. חָרַשׁ מוטעם מונח המשרת. אבל לפי העניין ראוי טעם מפסיק קודם לתיבת לֵאמֹר, שאין חָרַשׁ נסמך אל לֵאמֹר, שהרי אין חָרַשׁ מתאר את לֵאמֹר אלא את נושא המשפט, וַיִּשְׁלַח. אם כן, מה ראה הכתוב לעשות חָרַשׁ משרתה של לֵאמֹר? כלל. אין למדין טעמי המקרא מן לֵאמֹר. את מוצא. פעמים הרבה השם הקודם לתיבת לֵאמֹר טעמו משרת דוקא, אף על פי שלפי עניינו השם נמשך ימינה, אל נושאו; וְלֵאמֹר לפי עניינה נמשכת שמאלה, אל הדיבור הישיר שהיא מבשרת, כגון בר' ח, טו: וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נָח לֵאמֹר; שמות יו. ד: וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְיָ לֵאמֹר; שמות יט, ג: וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי ה' מִן־הָהָר לֵאמֹר; בר' יח, יב: וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר. אבל ביותר מצויה הפתיחה וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר, ולעולם מֹשֶׁה משרתה של לֵאמֹר. ולא עוד אלא שנידגשה למ"ד של לֵאמֹר (מכוחו של דחיק?) אף על פי שאין טעמה מלעיל, ר' דקדוק גוניס-קאוטש²⁷, לייפציג 1902, c208, הערה 2. דבר אחר, ר' הערה 17, ד"ה "פלל". לפיכך ראינו חָרַשׁ בסופו של צירוף.

45. טָרַף מצינו שתי פעמים סומך וי"ד פעם אחרון לצירוף. בכתובים מִטָּרַף בְּנֵי עֲלִית (בר' מט, ט), וְטָרַף אֵין לוֹ (עמוס ג, ד), טָרַף נָתַן לִירָאִיו (תה' קיא, ה) ראיתי טָרַף בתוכו של צירוף, לפי שהשם מחזיק בהם יחידה תחבירית לעצמה: מושא (עקיף, לא נסמך, כביכול מִטָּרַף־בְּנֵי), נושא, מושא. בשלושת הטרפים הטעמים מפסיקים.

46. בכתוב וְגַם־יָקַב חָצַב בָּו (יש' ה, ב) וְגַם־יָקַב יחידה תחבירית לעצמה, מושא.

47. יחיד רק תה' קה, יח: עָנָו בְּכַבֵּל וְגִלְיוֹ. על טעמו של בְּכַבֵּל ר' הערה 24.

48. איוב יח, יט, אל תקרי "לֹא גִין לוֹ, וְלֹא־נָכַד בְּעָמּוֹ", אלא קרא לפי טעמי המקרא

(ר' הערה 24) "לֹא גִין לוֹ וְלֹא־נָכַד, בְּעָמּוֹ".

49. ר' עמ' 243, ד"ה "כיוצא בדבר פָּלָא".

50. בכתוב נחום ג, א: "כָּלָה כָּחַשׁ פָּרַק מִלֵּאָה", אל תקרי "כָּלָה כָּחַשׁ, פָּרַק מִלֵּאָה"

קָלַס, קָצַח, קָשַׁב, רָכַשׁ, רָקַח, רָשַׁף, שָׁסַע⁵², שָׁקַט, שָׁרַד.
 סוף דבר. ראינו משקל ביניים שבין פעל לבין פעל, הלוא הוא פעל/פעל; פעל,
 כשהשם בראשו של צירוף לשון, ופעל, כשהשם בסופו של צירוף לשון. וסימניך:
 שָׁכַל טוב (ארבע פעמים במקרא, ר' למעלה) כנגד טוֹכַת-שָׁכַל, לְנֶצַח נצחים כנגד
 לְנֶצַח, כָּסַל לְמוֹ כנגד רָשַׁע כָּסַל, ויח' טז, לד: ויהי־בך הפך מן־הנשים . . . ותהי לְהֶפֶךְ.

(פדרך שהביא אבן־שושן במילוניו, וכדרך שהביא ש"ז אריאל בפירושו לתנ"ך, הוצאת עדי,
 תשכ"ז), אלא קרא לפי טעמי המקרא: "קָלַח — פִּתְש־פָּרַק מְלֶאָה".

51. צָלַע (אסון) הרי פָּעַל גמור, לפי תה' לת, יח: כִּי־אֲנִי לְצָלַע נָכוֹן. אלא נתבון אבינרי
 בשם צָלַע למשמע צד, עצם שפחוה, דוקא, ר' הערתו, הה"מ, עמ' 43–44. במשמע זה מצינו
 במקרא צָלַע, תשע פעמים נסמך צָלַע, ופעם אחת נסמך צָלַע. לפיכך אין דברי אבינרי, שם:
 "בש"ב טז, יג הצדי צרויה: בצָלַע ההר. נראה שהוא משום סמיכות" מתקבלים על הדעת.
 צָלַעו אי אפשר לה שתיגור מן צָלַע, והיא צוחת ואומרת צָלַע או צָלַע/צָלַע. אין צָלַע יכולה
 לשמש בסיס לצָלַעו, לפי שבכינוי צד"י פתוחה, צָלַעו, לא צָלַעו.

פיוצא במשולש צָלַע, צָלַעו, צָלַעו, השם שָׁעַר (לרבות שָׁעַר, שָׁעַרו, שָׁעַרָה), הנסמך שָׁעַר
 (הַרְגָלִים, יש' ז, כ), ומכונה־הקניין שָׁעַרָה (שה"ש ד, א; ו, ה). אין שָׁעַרָה יכול להיתלות בשָׁעַר,
 והוא תובע שָׁעַר.

נָכַר (הָאָרֶץ) (דב' לא, טז) ניתן להידרש לשני פנים, שחיסר לו המקף לטעמו. לפיכך לא
 ידענו, טעמו של נסמך נָכַר מהו. אפשר מלרע, נָכַר, בקיום הצירי, על דרך אָזוֹר (מְתָנִי), אָזוֹר
 (חֲלָצִי, יש' יא, ה); אפשר מלעיל, נָכַר, על דרך הסגוליים, והוא מן נָכַר, איוב לא, ג. חילוף
 סגול-פתח בתנועה השנייה של הסגוליים אף על פי שאין עיצור השני או השלישי גרוני, אף
 אתה אל תתמה עליו, והשווה וְתִקְטַח־מִיָּם (בר' כא, יד) כנגד וְתִקְטַח (שם, טו; יט) — לא כל שכן
 כשעיצור השלישי רי"ש, שרי"ש סופית מועדת לפתוח תנועת e, משל הייתה גרונית.

52. נאמר למעלה שפל 56 השמות שנמנו לא נקרו במקרא לא נסמכים ולא ראשונים
 לצירוף לשון. היאך? והלוא מצינו לו לשם שָׁסַע נסמך: שָׁסַע פָּרָסָה (וי' יא, ז), שָׁסַע (שְׁמִי)
 פָּרָסוֹת (וי' יא, ג; דב' יד, ו). והביא סמיכויות הללו באתרונה אברהם אבן־שושן
 בקונקורדאנציה לתנ"ך בג' פרכים, ירושלים תש"ס, עמ' 962 (פָּרָסָה) ועמ' 1193 (שָׁסַע).
 אמנם אפשר לקרוא שָׁסַע פָּרָסָה, שָׁסַע פָּרָסוֹת, היינו שָׁסַע נסמך, אבל ניתן לשון שָׁסַע להידרש
 סומך דוקא, וכמדומה, כך דרשוהו בעלי המסורה.

את מוצא. כל הכתובים הפותחים בנשוא ששורשו שסע אין שָׁסַע(ת) מוטעים בהם אלא
 מהפך או מירכא, היינו משרתים, ואין טעמו של שָׁסַע אלא פשטא המפסיק. הא למדת: לפי
 טעמי המקרא שָׁסַע נמשך ימינה, לא שמאלה. הוי: וְשָׁסַע(ת) שָׁסַע, פָּרָסוֹת; לא: וְשָׁסַע(ת)
 שָׁסַע־פָּרָסוֹת. אין שָׁסַע נסמך, ואין פָּרָסָה, פָּרָסוֹת, סומך. אף תרגום אוינקלוס נקט שיטה זו בכל
 הכתובים האלה: טִלְפִין פרסתה, לא: טִלְפִי פרסתה, כלומר לא נסמך.

דבר אחר. אם ושוסע שסע־פרסות, מה תלמוד לומר וְשָׁסַע? היה לו לנקד וְשָׁסַע, מוכרת,
 לא נסמך וְשָׁסַע! הא למדת, אין שָׁסַע אלא סומך וְשָׁסַע, והסכימה דעתו של בעל הטעמים
 לדעתו של בעל הניקודים.